Obsah:

Radostná rodinná událost *(úvodník - P. Gorazd)* 1

Čtyři klíčové pojmy k dalšímu růstu (2. část)
P. Fernando Millán Romeral, O.Carm., generální převor 2

Nový blahoslavený – P. Angelo Paoli, O.Carm.
(Zpracoval P. Gorazd Cetkovský,O.Carm.) 3

Stáří v Bibli (2. část - dokončení)
P. Gorazd Cetkovský, O.Carm. 15

Radostná rodinná událost

stojí za to, abychom jí všichni věnovali vděčnou pozornost. Takovou výjimečnou a radostnou událostí bude pro rodinu Karmelu blížící se blahořečení italského karmelitána, kněze Angela Paoliho (1642–1720).

Dlouho vyhlížené blahořečení je nyní umožněno uznáním zázraku, který se na přímluvu Angela Paoliho stal. Velmi mne zaujalo: žena, která si zázrak vyprosila, věděla o P. Angelovi proto, že žila poblíž jeho rodného kraje. Karmelitáni na to zdá se neměli vliv. To je pro nás pobídka k odvážné víře ve společenství svatých, která důvěřuje v sílu přímluvy i těch, kdo nebyli zatím za blahoslavené či svaté církví oficiálně prohlášeni. Ať už nás s nimi pojí pouta přináležitosti k témuž národu a zemi (ct. Mlada, Arnošt z Pardubic, Jan z Jenštejna, Martin Středa, arcibiskup Stojan), nebo příslušnost ke Karmelu (ct. Matka Elekta, Anička Zelíková, ...).

Proto první letošní číslo našeho časopisu přináší obsáhlejší životopis bl. Angela Paoliho, proto pokračování studie bosého karmelitána fra. Jana o modlitbě u sv. Augustina najdete až v příštím čísle. A pro ty z Vás, kdo na vydávání časopisu nepřispívají přímým darem a chtěli by nás podpořit, přikládáme do tohoto čísla složenku.

Kéž Vám Pán Bůh odplatí Vaši štědrost materiální i duchovní, kéž žehná Vám i všem Vašim blízkým - i na přímluvu bl. Angela, „otce chudých"!

P. Gorazd Cetkovský, O.Carm.

(2. část)

Čtyři klíčové pojmy k dalšímu růstu

P. Fernando Millán Romeral, O.Carm., generální převor

2) Sebeúcta

Když si člověk uvědomí problémy a nedostatky, které (dnes) zjevně provázejí život řeholí vůbec a stejně i život karmelitánů, upadá do pokušení malomyslnět: nedostatek povolání, pokročilý věk spolubratří zejména v západním světě, krize identity, v některých souvislostech i slábnoucí přijetí ve společnosti, ba i v církvi, a jiné ještě choulostivější a bolavější problémy. A tato malomyslnost je snad to nejnebezpečnější a nejvtíravější pokušení v životě nás věřících. Propadáme poraženeckému smýšlení, systematickému negativismu a zdá se (nám), jako by už nic nemělo cenu.

Je zcela bezpochyby, že problémy tu jsou a že musejí být s vážností, odvahou a někdy s neoblomností řešeny. Ale to nic nemění na tom, že je tu také mnoho známek vitality, mnohá malá karmelitánská společenství, která pokorně a autenticky žijí své povolání a vydávají ve světě svědectví o Bohu evangelia. Obvykle to, co je kladné, vyvolává menší pozornost než to záporné. Někdy se zdá, že my řeholníci a řeholnice, ale snad lidé vůbec, jsme více schopni vnímat to, co je záporné, než to, co je kladné, krásné, ušlechtilé - a čeho v našem karmelitánském životě není málo. Pokud nejsme schopni to v pokoře a s vděčností vidět, pokud naši spolubratři, naše komunity a náš život ztratily (pro nás) schopnost dát nám žasnout, pokud ve svém každodenním životě nenacházíme podněty k naději, k odvaze a vděčnosti,... něco není v pořádku. Asi musíme obnovit svou schopnost vidět a vidět duchovně, musíme očistit svůj pohled a prosit Pána, aby nám daroval jasný zrak, takže budeme pohlížet na své bratry se stejnou něhou a milosrdenstvím, jak nás vidí on.

V tomto smyslu mluvím o sebeúctě. Nejde o to zavírat oči před problémy, ani propadat hloupé sebelítosti nebo nerealistické naivitě, natožpak ztrácet schopnost kritiky a sebekritiky. Spíš to znamená používat jinou stupnici hodnot, poměřovat naši práci méně co do „výsledků", ale více co do „ovoce", a konečně přestat s naříkavými, smutnými a neplodnými řečmi.

A toto vše neuskutečníme, pokud nevstoupíme do velikonoční dynamiky, kterou teologové nazývají eschatologické napětí mezi „již, a ještě ne". Mezi oběma prvky se jen obtížně nachází vyrovnanost, ale oba jsou nutné. V některých fázích našeho osobního a společného života musíme zdůraznit ono „ještě ne", to znamená: to, co nám chybí, naše slabiny, kritiku a prorocké výtky, zamířené na náš vlastní život. Ale v jiných chvílích musíme svůj pohled vděčně a radostně zamířit na ono „již", na to, z čeho se těšíme a co máme. Uvažování karmelitánů, které ustrne u „již", upadá nevyhnutelně do křehkého pseudo-letničení a sune se mimo realitu. Uvažování karmelitánů, které ustrne u „ještě ne", zvrhne se nevyhnutelně v ideologii, negativitu, nespokojenost a falešné prorokování.

Tato dynamika však nebude srozumitelná, pokud netryská z Kristových velikonoc, čili - řekněme bez obav - z kříže. A proto vyžaduje obrácení. Ocenit se a mít úctu k sobě samým (ke svým bratřím a sestrám, svým společenstvím a svým provinciím) můžeme jen tehdy, pokud osvítíme svůj život světlem Kristovým, pokud dovolíme, aby on osvítil a prodchnul naše temné a někdy zatuchlé kouty. O takovouto sebeúctu mi jde.

Nový blahoslavený – P. Angelo Paoli, O.Carm.

V neděli 25. dubna 2010 bude římské bazilice sv. Jana na Lateráně prohlášen za blahoslaveného italský karmelitánský kněz P. Angelo Paoli (1642 až 1720). Žil v době vrcholícího baroka, byl současníkem bosého karmelitána P. Karla Felixe Slavaty (1640-1712), který sice pocházel z Telče, ale dlouhá léta také žil a působil v Římě a na sklonku svého života požehnal první kapli na poutním místě v Kostelním Vydří. Ve téže době - v roce 1707 - zazněly v Římě i ony karmelitánské nešpory, zhudebněné G. F. Händlem, o nichž jsme psali v druhém čísle loňského ročníku našeho časopisu. Seznamme se nyní s životním příběhem tohoto našeho bratra v rodině Karmelu.

Dětství, mládí a přijetí povolání

Francesco Paoli se narodil 1. září roku 1642 v osadě Argigliano. Jeho rodiče se jmenovali Angelo Paoli a Santa, roz. Morelli, a mezi sousedy se těšili úctě pro svou poctivost, zbožnost a také solidaritu s potřebnými a chudými (ačkoliv sami nebyli nijak zvlášť zámožní). Tyto vlastnosti si Francesco, první z jejich sedmi dětí, nesl po rodičích celým svým životem. Již jako mladíkovi mu jeho krajané přezdívali „otec chudých", což

na nás působí dojmem proroctví, protože po jeho smrti papež Klement XI. tatáž slova nechal vytesat na jeho náhrobní kámen...

Dětství prožil František jako obyčejný, upřímně zbožný venkovský kluk. Pracoval a pomáhal doma, hrál si s ostatními dětmi, tíhl k modlitbě (rád vyhledával ústraní, aby se do ní mohl ponořit) a ke kostelu, pokoušel se ve víře vyučovat své kamarády - a ne vždy byl přijat uznale. Když mu bylo dvanáct let, zemřela maminka. Zdá se, že tehdy se ještě zintenzívnila jeho zbožnost, ale také jeho cit pro trpící a chudé. Přímá svědectví nemáme, ale můžeme si domýšlet, nakolik jeho veliká láska k Panně Marii, kterou projevoval po celý život, byla ovlivněna také ztrátou milované maminky.

V osmnácti letech požádal František svého otce o svolení, aby mohl navštívit tamního biskupa (patřili k diecézi Sarzana) a požádat o přijetí do duchovního stavu. Podle tehdejšího zvyku v postě roku 1660 přijal tonzuru a dvě nižší svěcení a pak ještě nějaký čas zůstal v rodném domě, i když už patřil k duchovenstvu diecéze. V té době František ale zatoužil po životě ještě intenzivnější modlitby a kajícnosti, a proto požádal otce o dovolení vstoupit do karmelitánského kláštera v blízkém městečku Fivizzano.

Z ostatních řeholí znal ještě augustiniány. K rozhodnutí pro Karmel jej pravděpodobně přivedla jeho úcta k Panně Marii, jejíž škapulíř od dětství nosil. 27. listopadu 1660 vstoupil tedy zároveň se svým bratrem Tomášem jako postulant do kláštera ve Fivizzanu. Ale již tři dny nato byli posláni do kláštera v Sieně a tam začali noviciát. František přijal karmelitánský hábit a zároveň řeholní jméno Angelo.

Noviciátní výchova byla tehdy pojímána jako život v ústraní, zaměřený na seznamování se se spiritualitou řádu, na duchovní četbu, osvojování si skromnosti, mírnosti, sebeovládání a na bezúhonné vystupování i jednání. Po ročním noviciátu složil bratr Angelo 18. prosince 1661 své slavné sliby chudoby, čistoty a poslušnosti.

Studium a působení na různých místech toskánské provincie

Po slibech byl Angelo poslán do konventu v Pise, kde bylo řádové generální studium. Tam studoval pět let filosofii. Během té doby přijal zbývající dvě nižší svěcení a 19. prosince 1666 byl vysvěcen na jáhna. Záhy nato byl poslán do slavného kláštera ve Florencii, kde bylo také řádové studium a on tu měl studovat teologii. Na konci prosince nebo v prvních dnech ledna (přesné datum neznáme) byl v karmelitánském kostele ve

Mapku připravil Ondřej Frei

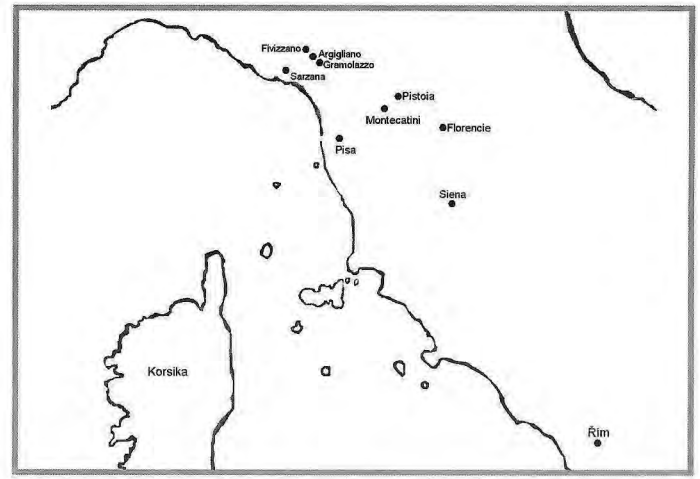

Florencii vysvěcen na kněze a ve svátek sv. Ondřeje Corsiniho 7. ledna 1667 tam sloužil svou první mši svatou. Jeho následné studium teologie trvalo sedm let. Na rozdíl od svého rodného bratra potom odmítl usilovat o dosažení vyšších akademických titulů (skončil lektorátem). Své rozhodnutí vysvětloval tak, že „se cítil Bohem povolán sloužit bližním."

Již během teologického studia tíhl k prosté službě bratřím: šil jejich oblečení, staral se o nemocné bratry. Protože byl množstvím modliteb, nedostatkem spánku a intenzivními posty velmi vyčerpán, navrhl v roce 1674 lékař komunity, aby se P. Angelo na nějaký čas odebral ke své rodině na zotavení. Tam se znovu projevil jeho zájem o chudé. Protože rodný dům mu neposkytoval dostatek klidu k modlitbě, rád chodil na procházky do hor. Přitom poznal bědný život tamních pastýřů, lidí vyčleněných ze společnosti a nedotčených jakoukoli pastorační péčí. Nakonec se rozhodl žít mezi nimi, po večerech je učil modlitbě a pravdám víry. Tatínek jej však vyhledal a přesvědčil jej, aby se vrátil domů. Ubohá strava pastýřů a asketická přísnost, z níž neslevil ani doma, ovšem způsobily, že jeho zdraví se neupevnilo. Příbuzní jej přesvědčili, aby se odebral do Pistoie. Měli tam příbuzného, který byl lékárníkem a mohl mu pomoci. I tam P. Angelo chodil do špitálu, pomáhal nemocným, a byl-li bez prostředků, snažil se jim na to, co potřebovali, sám něco vyžebrat.

Následujících dvanáct let (1675–1687) prožil P. Angelo v různých klášterech v Toskánsku. Poměrně často byl překládán na nové místo, vždy s no-

vým posláním, ale zároveň všude rozvíjel svou službu potřebným a ubohým. Po několikaměsíčním pobytu v Pistoi byl v roce 1675 povolán do Florencie a ustanoven novicmistrem. Na novice působila především jeho vnitřní síla a apoštolská láska. A také ze svých svěřenců chtěl vychovat muže modlitby, ochotné obětovat se. Jeho přístup k nim byl laskavý a radostný, bral je do přírody, zvláště do hor, ale také do špitálu Santa Maria Nuova, kde pomáhali nemocným v těch nejobyčejnějších věcech. Na podzim 1676 byl ustanoven farářem ve farnosti Corniola, maličké vesničce u Empoli. Počáteční uzavřenost farníků prolomil zajímavým způsobem. Po svém příchodu vztyčil na jednom kopci nad vesnicí velký dřevěný kříž a každý večer se k němu chodil modlit. Lidé se postupně přidali. Ale také navštěvoval nemocné, sloužil mši svatou, vyučoval, připravoval ke svátostem. Lidé se k němu připojovali při jeho oblíbených procházkách, žertem se o něm říkalo, že takto chodí „jako kvočna, vedoucí kuřata".

Již v říjnu 1677 byl ale přeložen do Sieny. Město, které znal již z doby svého noviciátu, mezitím velmi zchudlo. Láska P. Angela byla vynalézavá a obětavá. S pomocí spolubratří se mu podařilo z přebytků a zbytků z klášterní kuchyně i zahrady a z toho, co se dalo sehnat někde volně v přírodě, vařit skrovnou polévku pro chudé, kteří přicházeli prosit o jídlo. V Sieně se mu tehdy dostalo přezdívky: „Padre Carità". V roce 1680 byl přeložen do Montecatini. Po dvou letech byl v tomto klášteře ustanoven vyučujícím gramatiky, tzn. měl mladé karmelitány připravovat pro studium filosofie a teologie. I zde pomáhal chudým, často sám vyprošoval po domech něco, z čeho jim potom mohl pomoci. Lidé ho měli tak rádi, že když byl přeložen do Pisy, rozhodl se odejít v noci, aby jej nemohli zadržovat.

V Pise strávil jen několik měsíců roku 1682. Tam ho již předcházela pověst o jeho charitativním působení. Vlivné osobnosti města jej samy vyhledávaly a svěřovaly mu prostředky, které chtěly věnovat chudým. Ještě v témže roce 1682 jej nový provinciál přeložil do jeho rodného kraje, do Fivizzana, kde před lety do řádu vstoupil. Byl pověřen službou sakristy (jeho úkolem byla mj. evidence odsloužení mší svatých, k nimž byl konvent zavázán) a varhaníka. Dobová svědectví mluví o tom, že si vytvořil jakousi konstrukci pod nohy, která mu umožňovala hrát na varhany na kolenou. Je v tom kus nadsázky s cílem ukázat, že chtěl svou hru na varhany prožívat jako pokornou modlitbu, oslavu Boží velikosti.

Ve Fivizzanu působil P. Angelo pět let. V lednu 1687 dostal převor konventu dopis od generálního převora P. Pavla od sv. Ignáce. Ten v Římě založil

konvent při kostele San Martino ai Monti, který měl být nejen sídlem generálního představeného, ale také místem příkladného řeholního života. P. generál žádal o uvolnění P. Angela do nové komunity. Místní převor se marně zdráhal, generál se spojil s biskupem, a tak převor nakonec 12. března večer předal P. Angelovi list, oznamující jeho přeložení. Ten, když list převzal, „poklekl a s úctou jej políbil." Ještě téže noci se vydal na cestu. Nejprve se zastavil v rodném Argiglianu. Příbuzní se s P. Angelem loučili těžce, ale statečně. Stařičký otec jej vyprovodil kus cesty, syn před ním poklekl a otec mu v slzách požehnal. Věděl, že zde na zemi se již nespatří. Ale také pro P. Angela to byla poslední návštěva rodiště.

Dvaatřicet let života v Římě

Řím měl tehdy asi sto třicet tisíc obyvatel. Papež bl. Inocenc XI. (byl papežem v letech 1676–1689) vyvolal úsilí o hlubokou reformu duchovenstva a o prohloubení náboženského vzdělání Božího lidu. Od řeholí očekával pomoc prostřednictvím jejich svědectví chudoby, mravního příkladu a duchovní horlivosti. Zároveň se tehdy městu nevyhýbaly přírodní katastrofy (zemětřesení, záplavy a epidemie).[1] Společenské kontrasty byly veliké: úzký okruh lidí žil v přepychu, mnoho jiných v bídě. Do těchto historických souvislostí zapadá příchod P. Angela do Říma.

V konventu u sv. Martina byl P. Angelo nejdřív pověřen službou novicmistra. Ale i přitom citlivě vnímal bídu chudáků v římských ulicích. Jeho životopisci vyprávějí o tom, že rád navštěvoval Scala santa, kde rozjímal o utrpení Páně tak vroucně, že plakal. Když odtud jednou – bylo to asi tři roky po jeho příchodu do Říma – odcházel, všiml si před sebou špitálu San Giovanni na Lateránu. Vešel dovnitř a zůstal ohromen zápachem ran nemocných a podmínkami, v nichž se nacházeli. Utrpení těchto ubožáků pro něj představovalo totéž utrpení Kristovo, o němž rozjímal a jež uctíval krátce předtím na Svatých schodech.[2] Tehdy se P. Angelo obrátil na generálního převora, který jej do Říma povolal, a požádal, aby byl uvolněn z role novicmistra a mohl se více věnovat chudým. Představený pochopil, že je to zvláštní charizma tohoto kněze, a svolil. P. Angelo byl pověřen službou sakristy a varhaníka, při čemž mu zbývalo více času na péči o potřebné.

Na první místě se věnoval hladovějícím. Pověst o něm se tak rozkřikla, že denně přicházelo do kláštera prosit o jídlo až tři sta osob. Našlo se několik věrných spolupracovníků v tomto díle. P. Angela podporovali také spolubratři z komunity, i když někteří s ním nesouhlasili. Jeden bratr mu zazlíval povyk, kterým dav žebrajících rušil život konventu, protože lidé hledající P. Angela tloukli na klášterní bránu ve dne i v noci. Jiný bratr nařkl P. Angela, že nežije pravým karmelitánským duchem, který přece znamená zdržovat se v samotě a v ustavičné modlitbě. Jiný bratr dokonce P. Angela obviňoval, že nemá rád klášterní klauzuru, ba přímo že je blázen a jeho charita že je přetvářka. Někdy na něj byli zlí dokonce i ti, kterým pomáhal. Jejich zoufalství je mnohdy poznamenalo natolik, že dokázali být hněviví a arogantní. Nebo se stalo, že někdo z těch, kdo mu pomáhali,

1 Padla o nich zmínka i v článku o Händlových karmelitánských nešporách (Karmel 2009-2, str. 18).

2 Podle zbožné tradice jde o schodiště z Pilátova jeruzalémského paláce, které skropila Ježíšova krev, když po něm zbičován odcházel na popravu.

jej podvedl a se svěřenými prostředky utekl. P. Angelo to vše snášel s tou mírností, které se učil od svého noviciátu.

Jinou formou jeho služby byly návštěvy. Chodil k rodinám, které se styděly žebrat veřejně, k nemocným, chudým a opuštěným. V této službě mu velmi pomáhali zbožní věřící, zvlášť když mu s ohledem na jeho křehké zdraví nebylo dovoleno po západu slunce vycházet z kláštera.

P. Angelo také navštěvoval vězněné ve vězení na Via Giulia. Nosil jim potraviny, ale především je povzbuzoval, aby věřili ve svou lepší budoucnost a využili čas ve vězení jako přípravu na ni.

Ale zvláštní lásku vkládal do ošetřování nemocných ve špitále San Giovanni (byly to vlastně špitály dva: jeden pro muže a druhý pro ženy). Těm, kdo nikoho neměli, přinášel, co potřebovali, myl je, krmil, čistil jejich rány, neštítil žádné služby. A samozřejmě jim sloužil duchovně: naslouchal jim, pomáhal jim najít křesťanský smysl jejich utrpení, připravoval je ke svátostem a uděloval jim je, doprovázel je v jejich umírání. A také se cíleně snažil udělat jim radost něčím veselým: s pomocí mladých lidí pro ně pořádal zpívání, maškarády se směšnými převleky apod. Můžeme ho považovat za předchůdce léčby humorem, o kterou se snaží zdravotní klauni v dnešních nemocnicích.

Otce Angela ale vyhledávali také lidé bohatí. Někdy ze zvědavosti, jindy aby mu předali peníze pro chudé. Někteří se mu svěřovali se svou vnitřní chudobou, prázdnotou, bolestmi a zmatky, někteří ho prosili o duchovní doprovázení, jiní o přímluvu ve své nemoci. V zachovaných svědectvích, shromážděných při procesu beatifikace, který byl započat hned tři roky po jeho smrti, pak mnozí vypovídali o zázračných uzdraveních, která se po jeho modlitbě a při ošetřování jeho rukama odehrála přímo na jejich vlastním těle nebo před jejich očima.

Důležitou stránkou jeho působení bylo, že P. Angelo dokázal do služby potřebným zapojit řadu dalších lidí – k jejich vlastnímu dobru a štěstí. Výmluvná je příhoda s vévodou Piccaluca. Ten se chtěl s P. Angelem setkat a mluvit s ním, a protože věděl, že bude k zastižení ve špitále San Giovanni, šel za ním tam. Nalezl jej, jak myje nějakého nemocného ubožáka, stiženého gangrénou. Vévoda požádal P. Angela, aby jej vyslechl, ale ten mu odpověděl, že napřed dokončí péči o nemocného. Tak se vévodovi naskytla strhující, ale zároveň nechutná podívaná. V jednu chvíli

otec Angelo požádal vévodu, aby mu pomohl. Ten překonal svůj odpor a pustil se do toho, ale přepadla ho strašná bolest hlavy. Když službu nemocnému dokončili a vévoda mohl být vyslechnut, dostalo se mu pozvání, aby přišel do špitálu jindy. Při jeho druhé návštěvě se opakovalo totéž: prosba o pomoc, bolest hlavy a pozvání, aby přišel jindy. Při třetí návštěvě, když vévoda znovu otci Angelovi pomáhal, bolest hlavy zmizela a kontakt s nemocnými už mu nebyl odporný, naopak mu působil úlevu a potěšení. Od té chvíle vévoda nežádal od P. Angela rady, ale ani nepotřeboval pobídky, aby přišel znovu. Odhalil se mu nový rozměr života: dát se do služby druhým. Stal se duchovním synem P. Angela, jedním ze spolupracovníků a pokračovatelů v jeho díle. Takto P. Angelo dokázal kolem sebe spojovat řeholníky, kněze, laiky.

Při svém kontaktu s nemocnými ve špitálu poznal P. Angelo ještě další tísnivou skutečnost: ti, kdo byli po vyléčení ze špitálu propuštěni, se často najednou ocitli bez střechy nad hlavou, bez zázemí rodiny a nebyli hned schopni najít si nějakou práci. To odsuzovalo i ty, kdo se dosud vždy živili poctivou prací, k ponižující žebrotě. P. Angelo se nejprve snažil využít svých známostí a najít pro ně na dobu rekonvalescence zázemí v rodinách svých spolupracovníků. To však nestačilo, takto potřebných bylo mnohem víc. Proto pojal záměr vybudovat pro ně zvláštní hospic, kde by o ně spolu se svými přáteli – dobrovolníky pečoval a vytvořil z nich – do jisté míry – rodinu. Když jej přátelé od toho odrazovali a namítali, že takový plán je nad jejich možnosti, P. Angelo se nedal odradit. Věřil, že Bůh mu tento nápad vnukl a že se proto ve své prozřetelnosti postará i o jeho uskutečnění. Jeho stanovisko znělo: „Chudý řeholník, který důvěřuje Bohu, je bohatší než bankéř."

S pomocí bohatých podporovatelů, mj. kardinála Ottoboniho,[3] získal dům mezi Koloseem a bazilikou San Giovanni. Právníci převod nemovitosti provedli zdarma, jiní dobrodinci darovali různé potraviny atd. Ubytování bylo pro rekonvalescenty zdarma. Dvakrát denně tu měli zajištěno jídlo, každý večer byla společná modlitba růžence a katecheze. Mnohdy ji vedl sám P. Angelo, kromě toho byl v domě k dispozici kaplan. Když se někdo už úplně zotavil, jeho pobyt v domě se slavnostně zakončil: vyzpovídal se, byl na mši, při níž děkoval Bohu za své uzdravení, v konventu dostal oběd a P. Angelo ho vybavil novým prádlem a nějakými penězi, aby zase začal samostatný život. Díky této péči P. Angela se nemocným jejich nemoc stala příležitostí k dalekosáhlé obnově jejich života, k podmaňujícímu setká-

3 I o něm byla zmínka v článku o hudbě G. F. Händla v časopise Karmel 2009-2.

ní s Kristem a k opravdovějšímu přijetí jeho evangelia. I v tomto P. Angelo předešel svou dobu a svůj vzor v něm může spatřovat i dnešní úsilí o nahrazení zdravotnických kolosů menšími zařízeními rodinnějšího typu, kde se věnuje pozornost nejen nemocem, ale také citové a vztahové vyprahlosti klienta, kterou každá nemoc a těžkost s sebou působí a na niž nejlepším lékem je dobré rodinné prostředí.

Základním kapitálem, na který P. Angelo při své rozsáhlé činnosti spoléhal, byla důvěra v Boha. Pán Ježíš nás přece učí důvěřovat, že Bůh, který šatí polní trávu a živí ptactvo nebes, se postará o své děti... (srov. Mat 6,25-34). Tato jeho důvěra se projevovala různým způsobem. Jednou tak, že odmítl peníze, které mu kdosi chtěl v závěti odkázat, a přiměl dotyčného, aby je určil svým nezabezpečeným příbuzným. Jindy tak, že při vydávání polévky zástupu chudých se s nimi P. Angelo nejprve pomodlil a pak se nedíval do hrnce, kolik ještě zbývá, ale rozdával a na všechny se dostalo – jako v evangeliu. Rád říkal, že naběračka se nenoří do hrnce (nebo ruka, rozdávající chléb, do koše) ale „do zásobárny Prozřetelnosti".

Již za svého života byl P. Angelo mnohými považován za svatého. Představení klášterů i jiných společenství měli zájem o jeho službu duchovního doprovázení, zvlášť pro mladé lidi (takto působil v Conservatorio, které založila Livia Vipereschi). Papežové Inocenc XII. a Klement XI. si jej velmi vážili, radili se s ním a chtěli jej jmenovat kardinálem. On však tuto poctu odmítl, protože by mu to bránilo v jeho službě chudým.

Zdrojem, z nějž vyvěrala všechna činnost P. Angela, bylo jeho setkání s láskou Boží. Poznání veliké lásky, s níž nám Otec poslal Syna a s níž on zemřel pro nás na kříži. I při tolika činnostech se P. Angelo věrně účastnil modliteb v chóru se svou řeholní komunitou. Jak to bylo tehdy obvyklé, projevoval svou zbožnost také různými kajícími cvičeními. Láska ke Kristovu kříži se projevovala tak, že rád umísťoval kolem sebe kříže (např. tři kříže na římském pahorku Testaccio, které údajně dodnes stojí). Ale kromě toho trávil dlouhé hodiny v šeru chóru u sv. Martina. A při těchto modlitbách vléval Bůh do jeho srdce mimořádné dary.

Za pozornost určitě stojí také humor P. Angela. Už jsme zmínili, že jím těšil nemocné ve špitále a v hospici. Dokázal si dělat legraci i sám ze sebe. Když jej lidé označovali za světce a někdy se proto k němu chovali tak, že to bylo nepříjemné, dovedl to odlehčit nějakým vtipným výrokem, v němž se mísil humor s upřímnou oddaností Pánu Bohu. Někdy se lidé dokonce snažili

utrhnout si kousek z jeho hábitu jako relikvii. Podotkněme při této příležitosti, že P. Angelo miloval Pannu Marii, miloval karmelitánský řád, hábit a škapulíř. Také druhé povzbuzoval, aby si škapulíře vážili a nosili jej. Dobrodincům, kteří ho podporovali štědrými dary, se odvděčoval tím, že jim šil škapulíře a rozdával jim je, stejně jako i nemocným, o něž se staral.

P. Angelo byl člověkem činorodým a neúnavným, zdálo se, že je stále v pohybu. Ale nebyla to pravda. Vrcholem jeho dne byla eucharistie. Po mši svaté zůstával v díkůčinění a nepřál si v tom čase být nikým rušen - podobně jako když se věnoval nemocným. Když pro něj jednou jeden z bratří přišel a hlásil mu, že přišel vizitátor, odvětil, ať ho poprosí, aby chvíli počkal, že: „P. Angelo se věnuje někomu důležitému, kdo jej vyhledal". Před eucharistií se modlil dlouhé hodiny, hlavně v noci, protože ve dne sloužil potřebným. V neděli odpoledne bývala v kostele sv. Martina vystavena eucharistie a P. Angelo tu tedy trávil sváteční den v modlitbě. Svou lásku ke Kristu v eucharistii projevoval také pozorným prožíváním mše svaté a svědomitou péčí o bohoslužebné náčiní, které měl jako sakrista na starosti. Uvědomoval si, že tyto předměty denně přicházejí do kontaktu s Ježíšem, přítomným v tomto tajemství.

Když před svou smrtí požádal o viatikum, přál si pak zůstat o samotě a celou noc se usebraně modlil a připravoval se na své poslední svaté přijímání. Eucharistie a láska k lidem byly pro něj těsně spojeny. Obojí představovalo způsob, jak být v kontaktu s Kristem. Proto také se tradují slova P. Angela: „Kdo chce vidět Pána, ať ho jde hledat mezi chudé."

V prosinci 1719 říkal P. Angelo svým spolupracovníkům, že se musí připravovat na dalekou cestu. Bylo mu 78 let a byl docela při síle. Navštívil různé známé a rozloučil se s nimi; také papeže Klementa XI. a vyžádal si od něj, aby jej vyzpovídal a udělil mu absoluci pro případ smrti. V neděli 14. ledna dostal horečku a ulehl. Papež k němu poslal svého osobního lékaře, aby o něj pečoval a informoval papeže o stavu nemocného. P. Angelo se neupínal na zlepšení svého zdraví, ale připravoval se na smrt. Vykonal si generální svatou zpověď - požádal o ni jednoho spolubratra, který nesouhlasil s jeho charitativními aktivitami a kritizoval je. Ten po vykonané zpovědi vyšel z cely umírajícího s pláčem a se vzlykáním: "Je to světec!"

Ve své agonii se P. Angelo ustavičně modlil a líbal kříž. Přijal naposled eucharistii jako viaticum - posilující pokrm na dalekou cestu. V předchozích dnech jej navštívili jeho spolupracovníci a on jim svěřil pokračování

svého díla. V sobotu (den spojený se zvláštní úctou k Panně Marii) 20. ledna 1720 v 6 hodin ráno k sobě zavolal převora a spolubratry karmelitány. Přál si být při svém umírání obklopen svou komunitou. A tak tu stáli představení, kteří schválili a podporovali jeho dílo, bratři, kteří spolu s ním sloužili chudým, bratři, kteří jeho službu odsuzovali a trápili ho, bratři, kteří si ho vážili a bránili ho. Postupně se s nimi rozloučil. Pak začal zpívat zpěv *Dies irae*, bratři jej svými hlasy podpořili. Když dospěl ke sloce: *„Oro suplex et acclinis"* (obsahující prosbu o šťastnou smrt), jeho hlas zadrhl. P. Angelo zemřel.

Tělo zesnulého bylo vystaveno v kostele a proudily k němu zástupy věřících. Zádušní liturgii vykonal týž den generální převor. Pak byla rakev se zemřelým nesena v procesí ulicemi farnosti sv. Martina. Papež vyhověl prosbám věřících a dovolil, aby tělo zůstalo vystaveno v kostele ještě nazítří, v neděli 21. ledna. Večer toho dne bylo pak pohřbeno; ne do hrobky bratří, ale do zvláštního hrobu v podlaze kostela.[4] Papež Klement XI. si přál, aby na náhrobním kameni byla ke jménu zesnulého připojena slova: „otec chudých".

Tři století mezi úmrtím blahořečením

Tři roky po smrti P. Angela byl započat (diecézní fází) proces blahořečení. Pak následovala druhá fáze procesu (před Apoštolským stolcem). To vše bylo završeno dekretem o hrdinské míře jeho ctností, vydaným papežem Piem VI. 21. ledna 1781, jímž byl P. Angelovi také přiznán titul „ctihodný". Na jeho přímluvu bylo zázračně vyslyšeno mnoho věřících, pověst o jeho svatosti se šířila, zdálo se, že blahořečení bude brzy. A přece namísto toho vše utichlo. V rodném Argiglianu si každoročně připomínali den jeho úmrtí, ale v Římě se na něj hodně pozapomnělo. Jeho památka ožila zase až později přičiněním několika karmelitánů. Myšlenka na jeho blahořečení zůstávala zbožnou touhou bratří, ale nezdálo se, že se toto přání vyplní. Stále totiž nebyla splněna nezbytná podmínka pro blahořečení: chyběl oficiálně uznaný zázrak na přímluvu ctihodného P. Angela.

Obrat nastal, když před několika lety generální postulátor řádu karmelitánů P. Felipe Amenòs shromáždil údaje a dokumenty o zázračném uzdravení, k němuž došlo již v roce 1927, a vyvolal vědecké lékařské zkoumání tohoto zázraku. Paní Egle Canozziová v Gramolazzo (tato vesnice leží jen několik málo kilometrů od Argigliana, rodiště P. Angela) trpěla onemocněním dělo-

4 V klášteře u kostela San Martino ai Monti se dodnes uchovávají některé předměty, jichž P. Angelo ve svém životě užíval.

hy, které ohrožovalo i její život. Poté, co se obrátila v modlitbě na otce Angela Paoliho, byla „jako zavanutím svěžího vánku" (jak to sama vyjádřila) náhle, úplně a na trvalo uzdravena. Na práci otce Felipa navázal současný generální postulátor řádu, P. Giovanni Grosso. Dokumenty o zázraku byly postupně posouzeny komisí lékařů, teologickými poradci a konečně shromážděním biskupů a kardinálů. Nakonec 3. července 2009 papež Benedikt XVI. potvrdil dekret o zázraku a mohl být stanoven termín blahořečení.

Jak vnímáme odkaz bl. Angela?

První odpověď si po přečtení jeho životopisu dejme každý sami za sebe. Opravdu. Vnímejme svou spontánní reakci na svědectví jeho života, jak jsme jej teď při četbě těchto stránek poznali. A pak po určitém časovém odstupu se k tomu vracejme znovu - pokojně a uváženě. Ať se nám to, co jsme se o něm dozvěděli, v našem nitru hezky „rozleží". Je zvláštní, že jeho blahořečení, po kterém toužily generace karmelitánů před námi, je nakonec dopřáno prožít nám. Kéž tedy tento Boží dar přijmeme s otevřeným srdcem.

K tomu připojme několik dalších myšlenek. Je pozoruhodné, jak P. Angelo ztělesňuje příklad právě toho, co dnes v Karmelu zaznívá jako ideál: z hluboké lásky k Bohu a z kontemplace jeho tajemství by měla vyvěrat bratrská láska a obětavá služba vůči druhým. P. Angelo téhož Krista, kterému se klaněl při svých nočních modlitbách v tichu kostela, spatřoval v nemocných a potřebných, jimž se věnoval. Jeho sjednocení s Kristem vedlo k tomu, že s ním byl jedno smýšlení a jedna vůle. Viděl lidi a svět očima Božíma, miloval druhé s Bohem a v Bohu. Už vícekrát v historii dal Karmel církvi světce, kteří byli velkými učiteli duchovního života, modlitby, velkými mystiky. P. Angelo je karmelským apoštolem lásky k bližním. V jeho životě se mystika projevila soucitem s trpícími, ba velikou solidaritou s nimi a usilovnou službou v jejich prospěch.

Zmínili jsme různé rysy jeho zbožnosti: lásku k eucharistii, ke Kristovu utrpení a ke kříži, vztah k Panně Marii. Jeho život potvrzuje pravdivost slov Benedikta XVI.:

„Svatí, pomysleme například na blahoslavenou Terezu z Kalkaty, čerpali svou schopnost milovat bližního stále novým způsobem ze setkávání s eucharistickým Pánem. Z druhé strany pak toto setkávání nabývalo svou opravdovost i svou hloubku právě ve službě těm druhým."[5]

5 Encyklika *Deus caritas est*, čl. 18.

Pro mnohé z nás bude velkou výzvou jeho humor, radostnost. Zmínili jsme, že takto těšil novice i trpící, že jím překonával nepříjemné chvíle, které mu připravovali jeho „ctitelé". Podobně podnětný je jeho smysl pro krásu: pro krásu přírody (miloval hory a pěší vycházky), pro krásu hudby. Vážil si lidí a usiloval o jejich šťastný život. Neměl přitom na zřeteli jen tělesné zdraví, ale ani jen modlení a „suchou" zbožnost. Jeho příklad nás pobízí k ochotě sloužit bližním, ale také k vnímavosti pro nejrůznější podoby jejich chudoby a trápení i toho, co jim pomůže a udělá radost.

Jestliže - z prozřetelnosti Boží - blahořečení P. Angela proběhne v roce, zaměřeném Benediktem XVI. na posvěcení kněží, můžeme ve světle životního příkladu P. Angela rozjímat také o kněžském povolání a službě, ale zároveň i o náležité spolupráci kněží a laiků. To, o čem se dnes někdy mnoho mluví, žil P. Angelo velmi spontánně a zdárně.

(Z dostupných zdrojů zpracoval P. Gorazd Cetkovský,O.Carm.)

Stáří v Bibli *(2. část - dokončení)*

P. Gorazd Cetkovský, O.Carm.

Co zvěstuje Písmo starým lidem?

Písmo především zvěstuje **důstojnost stáří.** I životní etapa pokročilého věku je Božím záměrem, má svou cenu v Božím plánu s konkrétním člověkem.

Zároveň Písmo napovídá **náležitý obsah stáří.** Čím má být vyplněno. Starý člověk má vydávat svědectví o Hospodinově věrnosti:
„... zůstanou šťavnatí a svěží,
aby hlásali, že Hospodin je přímý,
skála má, podlosti v něm není" (Ž 92,16).
Oslavovat Boha, chválit ho je ovšem úkolem člověka vůbec, smyslem lidského života (srov. např. Ž 30). Příchodem spásy v Kristu - Božím Synu je tento náš úkol ještě zřetelnější.[6]

6 Sv. Cyprián z Kartága nazývá životní cestu křesťana: „putování chvály a slávy". Viz 2. čtení LH v sobotu po 1. neděli adventní.

Velmi srozumitelně Písmo **ukazuje krásné vzory** starých lidí. Zmiňme jen tři z nich:
Osmdesátiletý **Barzilaj** (2 Sam 19,32-40) se dobrovolně zříká nabízeného postavení a blahobytu. Je příkladem starého člověka, který je skromný a přiznává si svá omezení, úzce spojen se svým prostředím chce mu zůstat věrný a pokojně přijmout blížící se konec svého života. Lákavé pocty a výhody přejícně směruje k jiným.
Devadesátiletý **Eleazar** (2 Mak 6,18-31) podstupuje mučednickou smrt pro věrnost židovským předpisům, odmítá dát špatný příklad mladším a varuje se *„na své stáří přivodit potupnou skvrnu."*

Staří lidé v ulicích současného Jeruzaléma. Foto Petr Andres

Prorokyně **Anna** (Luk 2,36-38) je také úžasným vzorem:
„Žila tu i prorokyně Anna, dcera Fanuelova z pokolení Ašerova.
Byla již pokročilého věku; když se jako dívka provdala, žila se svým mužem sedm let a pak byla vdovou až do svého osmdesátého čtvrtého roku.
Nevycházela z chrámu, ale dnem i nocí sloužila Bohu posty a modlitbami.
A v tu chvíli k nim přistoupila, chválila Boha
a mluvila o tom dítěti všem, kteří očekávali vykoupení Jeruzaléma."

Anna (podobně jako Simon, zmíněný v evangeliu krátce předtím) představuje vzorově **postoj Izraele na konci časů**, očekávání příchodu Mesiáše. O tom svědčí i její vdovství (neprovdala se znovu) a její ustavičné přebývání v chrámě. Její věk 84 let, tedy 7 x 12 (obě tato čísla jsou Bibli drahá), ukazuje, že setkáním s Mesiášem její život vrcholí. Při podrobnějším rozjímání pozorujeme:

- Anna prožila krásné manželství; i jako vdova setrvává ve věrnosti svému manželovi, to mělo v židovství velkou vážnost;
- její manželství je pro ni přesto kapitola dávno uzavřená, po níž následuje životní etapa jiná, a to velmi dlouhá,
- ta se vyznačuje intenzívní zbožností (ustavičné přebývání v chrámě), bezprostřednějším zaměřením se na Boha; Anna stále více a zřetelněji je tu pro Něj, patří Jemu...
- zároveň má Anna živou účast na životě druhých lidí (postřehne příchod svaté Rodiny), žije vírou Božího lidu, očekává Mesiáše (jen proto bude potom schopna *„mluvit o tom dítěti všem, kdo očekávali vykoupení Jeruzaléma"*),
- dočkala se!

Staří lidé v ulicích současného Jeruzaléma. Foto Petr Andres

Zde stojí za zmínku: pozdní židovství a s ním i křesťanství mají osobitý vztah k dějinám a k běhu času. Věří, že dějiny nakonec vyvrcholí velkým Božím zásahem, érou Mesiáše, Božím královstvím.
Pohanští myslitelé vzhlížejí toužebně k minulosti (platonské pojetí chápe pravdu jako „vzpomínku" na svět idejí), helénistická mystéria usilují vytrhnout člověka z běhu času někam „mimo" (extází, mýtem), jiným za takové vytržení a chvilkové zapomenutí slouží požitek. Ti všichni vnímají tok času jako něco neblahého, nepřátelského. Ale židé a my křesťané jsme přesvědčeni, že **čas pracuje v náš prospěch!** Blíží se budoucnost,

kterou nám Bůh slíbil a kterou připravuje, a ta daleko předčí vše, co jsme kdy mohli prožít. (Druhý vatikánský koncil k tomu zdůraznil: to neznamená, že zde na zemi váháme přiložit ruku k dobrému dílu!)

Písmo také starým lidem **dává konkrétní rady,** např. na hostině nemluvit dlouho a nekazit ostatním zábavu (Sir 32,3n.).[7] Velmi poučný je úryvek listu Titovi:

„Starší muži mají být střídmí, vážní, umět se ovládat,
zdraví ve víře, lásce a trpělivosti.
Totéž platí o starších ženách, že mají být v chování důstojné:
ne pomlouvačné, v pití vína umírněné, učitelky v dobrém;
mají vést mladé ženy k tomu, aby měly rády svého muže i svoje děti,
aby se ovládaly, byly čisté, o domácnost pečlivé,
dobrotivé a svému muži podřízené,
protože jinak by se o Božím slově mluvilo špatně.“ (Tit 2,2-5.)

To se jistě týká především oné první fáze stáří, jak jsme se o ní zmínili v úvodu článku. Je zřetelné, že - ačkoliv to bývá všeobecně přehlíženo - **i stáří má svá pokušení,** která nejsou tak křiklavá jako u mladých lidí, ale nejsou o nic méně nebezpečná a protivná.

Písmo poskytuje starému člověku také **povzbuzení.** Líčí spásu jako Hospodinovu péči o jeho lid do vysokého stáří (Iz 46,4). Sv. Pavel se v těžkostech apoštolské služby utěšuje tím, že navenek hyneme, ale vnitřní člověk v nás se den ode dne obnovuje, a tak zrajeme pro věčný život (2 Kor 4,16-18). Pokročilý věk podněcuje starého člověka, aby tato slova Písma osobně vztahoval na sebe, a jsou mu pak útěchou. Ale i zde platí: jen tam, kde je slovo Písma přijímáno s vírou, jen tam vlévá život, naději, sílu a zbavuje strachu.

J. Hřebík v závěru své studie ukazuje, že negativní stránky stáří jsou - podobně jako Abrahámova neplodnost a Ježíšova smrt na kříži - uprázdněný **prostor pro jednání Boží**: „Vítězství života nad smrtí není schopen dosáhnout člověk, vedený snahou po vlastní soběstačnosti, usilující proniknout do sféry božského a získat prostředek k prodloužení věku; život, který nekončí smrtí, život přesahující všechny sny a tužby je mu však darován svobodnou iniciativou Boží lásky tehdy, když se jí ve své totální slabosti bezvýhradně odevzdá.“[8] A právě tak kladné stránky stáří **pozvedají mysl** toho, kdo věří, **k Bohu** jako k původci každého obdarování (srov. Jak 1,17).

7 J. Hřebík, str. 265.
8 Str. 270.

A na konec tohoto odstavce připojím myšlenku mírně provokativní, kterou celé naše zabývání se otázkou stáří trochu „shodím“: ale vždyť Písmo zvěstuje spásu, při níž **stáří nehraje vůbec roli!** Kristus přišel pro všechny bez rozdílu, takže mezi těmi, kdo v něj uvěřili, platí: *„už není Žid nebo Řek, už není otrok anebo člověk svobodný, už není muž anebo žena* (můžeme doplnit: už není stařec nebo mladíček); *ale všichni jste jeden v Kristu Ježíši...“* (Gal 3,28-29). Rozhodně věříme: stáří nijak výrazně nezvýhodňuje, ani nediskvalifikuje. Není důvod brát je na cestě do Božího království přespříliš vážně.

Co zvěstuje Písmo těm, kteří starým lidem pomáhají?

I pro ty, kdo o starší osoby pečují, je klíčové přijmout především základní zvěst Písma a věřit v **důstojnost stáří v očích Božích**. Takto na stáří sami pohlížet - stejně jako Bůh.

Když je v desateru uloženo mít správný vztah k rodičům (a tedy ke starším lidem obecně), je použit imperativ: *„Cti...“* (Ex 20,12). Podobně promlouvá i již zmíněné místo Lev 19,32 a také Sir 3,1-11. **Ctít je** znamená víc než jen sloužit jim. Úcta vylučuje, aby se člověk v přístupu k starým lidem - odkázaným nyní na jeho pomoc - spokojil jen s „technickou“ precizností, nebo dokonce aby se poddával nízkým hnutím živočišnosti: agresivitě, lenosti, pomstě (někdy jako plodu dlouho potlačované závisti) apod. Mnohostranně nás zavazuje slovo Písma:
„Korunou starců jsou vnuci, ozdobou synů otcové“ (Přísl 17,6).

Různými slovy Písmo také pobízí zaujmout **praktický postoj**: *„Cti svého otce skutkem i slovem“* (Sir 3,8). *„Ujmi se..., nezarmucuj ho..., ber na něj ohled“* (tamtéž, v. 12-13). Tedy neopustit staré rodiče, pečovat o ně, mít s nimi soucit, netrápit je, neponižovat, nehněvat se na ně atd.

I vztahu ke starším lidem se dotýká obecnější rada, kterou dává sv. Pavel Timotejovi, když jej vybízí, aby se při svém působení v církevní obci choval k druhým **jako k příbuzným**: *„Proti staršímu člověku nevystupuj tvrdě, nýbrž domlouvej mu jako otci, (...) starším ženám jako matkám...“* (1 Tim 5,1-2.)

K jinému poučení dospějeme krátkým uvažováním, když obrátíme naruby již zmíněné napomenutí mladým lidem (Kaz 12,1), aby se nenechali svým mládím omámit a pamatovali, že i jejich život se změní a čeká je stáří. Podobně prospěje snažit se i při kontaktu se starými lidmi **nevidět**

jen současnost, ale připomínat si, co v minulosti vykonali dobrého, co prožili těžkého. Vrylo se mi: personál příslušné pražské nemocnice byl velmi udivený, s jakou úctou a zájmem tolik lidí osobně či po telefonu sledovalo zdravotní stav jednoho řadového pacienta, tak nenápadného stařečka, jakým byl na sklonku svého života P. Jan Machač. Nám, kteří jsme ho znali (a aspoň zčásti jsme nahlédli, kolik vykonal pro mnoho rodin, lidí hledajících víru, nemocných, starých, mladých a také kněží a kolik pro ně znamenal), naopak nedlouho poté udělalo velkou radost a připadlo nám to zcela náležité, když se při pohřbu tohoto devadesátiletého důchodce docela zaplnila pražská katedrála ...

Už list Efesanům (Ef 6,2) poukazuje na to, že s přikázáním ctít rodiče Písmo zároveň **hned slibuje odměnu**: *„abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh."* (Ex 20,12 aj.) Izraelitům je to řečeno do budoucího usídlení se v Zaslíbené zemi, nám do budoucnosti našeho pozemského života. Takový příslib nás nenechává chladnými: *„vždyť i z nás budou starci"* (srov. Sir 8,6b). A i kdyby se toto zaslíbení odměny nevyplnilo v životě jednotlivého člověka (a Bůh dopustil, že někomu, kdo si vážil starých lidí a sloužil jim, se v jeho stáří žádný ku pomoci nenajde), přece se tento příslib naplní na společnosti jako celku. Neúctou, nevděkem a bezcitností ke starým a slabým vždy sama sobě podřezává větev.

A na úplný závěr nechme už promluvit jen hlas Boží skrze jeho slovo:

„Slyšte mě, dome Izraelův, (...):
Já sám až do vašeho stáří, až do šedin vás budu nosit.
Já jsem vás učinil a já vás ponesu, budu vás nosit a zachráním"
(Iz 46,3-4).

KARMEL
ČASOPIS PRO DUCHOVNÍ ŽIVOT
Vydává Českomoravská generální delegatura řádu karmelitánů v Kostelním Vydří.
Odpovědný redaktor P. Gorazd Cetkovský O.Carm.
ISSN - KARMEL 1210 - 499X
Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou s. p., ředitelstvím odštěpného závodu Jižní Čechy v Českých Budějovicích, j. zn.: P - 1911 / 97 ze dne 9. dubna 1997.
Evidenční číslo: MK ČR E 13791

Starší čísla časopisu najdete na www.karmel.cz